

Endüstri Mirasının Ekonomiye Kazandırılması: Toronto Distilery District Dönüşüm Örneği

Benefiting from Industrial Heritage: Toronto Distilery District Urban Transformation Example

Assoc. Prof. Dr. Sülün Evinç Torlak (Pamukkale University, Turkey)

Abstract

It is a common fact that the confinement and to become unfunctional of the historical factories due to they have remained behind of technological improvement, not been managed effectively and polluted to the environment. However, their falling into disuse the demolition and the destruction of these buildings cannot be accepted. A lot of factories in Türkiye that have been able to reach today from the industrial background had been demolished for their land value, and a few of them had been re-functioned by transforming. These plants as contributes to the economic development of the countries and bears the stamp of the past, also could be re-evaluated and transferred to future generations by preserving their original identities. With the transformation of a historical plant, not only an industrial heritage would be protected but also this act would contribute to the economic development and cultural significance of the urban, and improve the quality of life. On this issue, there are lots of examples in Western countries. In this study, a succesful transformation sample from Canada-Toronto has been handled. In Distillery Region where has a significant role in the establishment, enrichment and physical embodiment of the city of Toronto, the regeneration/transformation process has been achieved thus the region has been redounded to tourism industry. In the study, the development of Distilery and its meaning for the urban is stated, the transformation process and its effect on urban is discussed and at this issue some suggestions are made while determining the deficiencies in Türkiye.

1 Giriş

Tarihi fabrikaların; teknolojik acıdan geri kalmaları, verimli işletilememeleri, hantal görünüşleri ve çevreyi kirletmeleri gibi nedenlerle işlevlerini yitirip, kapatılmaları tüm dünyada karşılaşılan bir durumdur. Ancak, işlevini yitiren bu yapıların bilinçli olarak tahrip edilmesi kabul edilir bir yaklaşım değildir. Ülkemizin, endüstri geçmişinden, günümüze ulaşan tesislerin büyük bir kısmı arsa değeri önde tutularak yıkılmıştır. Bir kısmı da terk edilmiş, harap olmuştur. Çok azı dönüşüm geçirerek yeniden kazanılmıştır. Ülkelerin ekonomik gelişimine katkı sağlayan bu tesisler, geçmişin izleri, yapıların özgün kimliklerini korunarak, yeniden değerlendirilebilir, gelecek kuşaklara aktarılabilir. Eski bir tesisinin, dönüşümü uygulaması ile sadece endüstri mirası korunmayacaktır, Aynı zamanda kentin ekonomik gelişimi, kültürel önemi, yaşam kalitesinin artmasına da katkı sağlanacaktır. Bu konuda Batı ülkelerinde önemli örnekler verilmektedir.

Bu çalışmada, eski tesislerinin dönüşüm uygulaması için öneri geliştirmede yararlı olabilecek, başarılı bir örnek aktarılmaktadır. Toronto- Distilery District dönüşüm uygulaması analiz edilmektedir. Toronto Kentinin kurulması, zenginleşmesi ve fiziki şekillenmesinde önemli rol oynayan, bir dönem çöküntü bölgesi olan Distilery, bir dönüşüm uygulaması ile turizm endüstrisine kazandırılmıştır. Çalışmada kronolojik olarak Distilery'nin gelişimi ve kent için taşıdığı anlam verilmiş, yeni uygulama ve bunun kentte etkisi tartışılmış, öneriler geliştirilmiştir. Kompleksin gelişimi ve dönemsel koşullar ile ilgili bilgiler; dönem gazetelerinden, internet sitesinden ve tezlerden yararlanılarak derlenmiştir. Kentte yarattığı etki ile ilgili veriler dönemsel haritalar üzerinden aktarılmıştır. Alan, çeşitli zamanlarda gözlenmiş, rastgele seçilen kişilerin Alan hakkındaki görüşleri alınmış, bu görüşlerden çalışma kapsamında yararlanılmıştır.

2 Eski Endüstri Tesislerinin Dönüştürülmesi

2.1 Endüstri Mirasının Dönüştürülmesi

Endüstri Bölgelerinin Dönüşümü; 20'nci yy sonu işlevsizleşen sanayi tesisi alanlarının yeniden değerlendirme girişimidir (Yıldırım, 2006:7). Kent için sorunlu hale gelen bu alanları, sağlıklı ve yaşanabilir hale getirmek için dönüşüm projeleri üretilip, uygulanır. Dönüşüm projeleri ile zamanla eskiyen, terkedilen, değer kaybına uğrayan, köhneleşen bu kent alanları, günün sosyo ekonomik, fiziki koşullarına uygun olarak yeniden canlandırılır ve kente kazandırılır (Özden,2000:257). Batı'da amaç, kent ekonomisini canlandırıp, istihdam alanı oluşturmak, yaşam kalitesini arttırmaktır. Türkiye'de endüstri alanları, rant paylaşım aracı olarak görülmektedir. Miras Alanlarının tarihi-kültürel değerinden çok, kentsel toprakların değişim değeri öne çıkmaktadır.

2.2 Tarihsel Süreç

1960'li yıllarda Batılı Ülkelerde farklı bir kentleşme süreci başlar. İngiltere başta olmak üzere, Avrupa ve Amerika kentlerinin merkezlerinde yer alan sanayi tesisleri kapanır. Üretim biçimleri değişmiştir, daha geniş

alanlara gereksinim vardır. Arsa fiyatlarının yükselmesi, trafiğin artması ve güvenliğin azalması vb nedenlerle büyük şirketler sıkıştıkları merkezi alanları terk edip, gelişen ulaşım sistemi sayesinde kent dışına geniş, ucuz alanlara taşarlar (Özdemir-a, 2010:4). Kent içi “sanayisizleşme” sürecine girilir. Bu kaçışa gelir düzeyi iyi olan kesimde eklenir, kentin sıkışık alanlarında banliyölere geçerler. İstihdam kent dışındaki kasabalara kayar. Kent merkezleri; üretim, birikim ve refahın paylaşım merkezi olma canlılığını yitirir. Merkez çevredeki işçi mahalleleri ve yaşam alanları da gözden düşer. Merkezler, dar gelirlilerin yaşam alanlarına dönüşür. Merkezin kayması, kentleri yıpratır, kentlerin gelirleri azalır. Merkezde oturan dar gelirli, gereksinimlerini karşılayamaz hale gelir. Terk edilen sanayi ve konut alanları sürekli yıpranır. Kent merkezlerinde mekansal sorunların yanı sıra, hırsızlık, çetecilik, uyuşturucu vb sosyal sorunlar da artar. Atıl fabrikaları temizleme ve kent mekânını değerlendirme girişimi başlar. “Buldozer Dönemi” diye atlandırılan bu dönemde dönüşüm projelerinin esası, kentin boşalan, atıl ve çöküntü alanlarının temizlenmesidir.

1970’li yıllarda, kentler genişlemiş büyümüştür. Kurulurken kentlerin çerperinde yer seçen endüstri yapıları, artık kent içinde kalmıştır. Kent içinde ise boş alan kalmamış, arsa değerleri oldukça yükselmiştir. Kentlerin nüfusları artmış, kent halkının artan ve güncel yaşam koşullarına göre çeşitlenen ihtiyaçlarına yanıt verecek arsa stoku tükenmiştir. Bu durumda kent yönetimleri ve yatırımcılar açısından terk edilen sanayi tesislerinin arsaları çok caziptir. Kentin yaşam kalitesini artırma, alt yapısını iyileştirme, ekonomik gelişim, girişimciliği ve istihdamı artırma, mekansal ve sosyal sorunları gidermek üzere temizlenen endüstri bölgelerinin değerlendirilmesi süreci başlar, dönüşüm projeleri uygulanır. “Yaratıcı yıkım” diye atlandırılan yaklaşımın esası, dönüşüm sonrası bölgenin değer kazanmasıdır. Dönüşüm uygulamaları endüstri bölgelerinin temizlenmesi ve civarında yaşayanların kentten uzaklaştırılması “soylulaştırma” şeklinde gelişmiştir. Ancak bu yenileme sürecine tepkiler artar. Refah devleti uygulamalarının etkisi ile ‘yumuşak kentsel yenileme’ hareketi başlar (Almanya-Kreuzberg örneği). Dönüşümde, fiziksel yapılaşmadan çok sosyal, ekonomik, kültürel yapı önemsenir. (Yiğitcanlar,2001:56). Endüstri alanları yenilenirken; verimliliği arttırmak, yatırımları büyütme, istihdam yaratma vb ekonomik amaçlar yanısıra sıkıntıları gidermek, refahı arttırmak, eşitsizliği azaltmak, sosyal adalet sağlamak, suç oranını ve sınıfsal ayrımları azaltılmak gibi sosyal amaçlar da hedeflenir.

1980’li yıllarda ekonominin merkezleri kentlerdir. Yaşanan, Küresel yeniden yapılanmanın odağında kentler yer alır. Teknolojik değişim, üretim sisteminin dünyaya yayılarak parçalanması, finans-hizmet iletişim, ulaşım sektörlerinin parlaması, kentlerde köklü dönüşümlere neden olmuştur. Ekonomik- sosyal yapı, yaşam tarzları farklılaşır, kent mekânı da dönüşür, tüm dünyada belirgin kentsel yenilenme başlar ve dönüşüm, bir süreç olarak kabul edilir. Tüm Avrupa kentlerinde, Amerika’dan esinlenerek büyük iş alışverişi merkezleri, kongre merkezleri, spor tesisleri gibi emlak piyasalarını tetikleyecek, yatırımcı ve turistleri çekmeyi hedefleyen emlak eksensli büyük projeler uygulanır (Özdemir-a, 2010:6). 1981 Avrupa Konseyi, “Kentsel Yenileme İçin Avrupa Kampanyası” başlatır. Kampanya süresince, pek çok Avrupa kentindeki endüstri bölgeleri yenilenir. Yeniden yapılanma üzerine bilimsel çalışmalar başlar. Kentler arasında rekabet artmıştır. Yerel birimler sürekli hiç denenmemiş yaratıcı projeler geliştirir ancak, her projenin taklit edilmesi ile her kent bir birine benzemeye başlar, her kette benzer kent parçaları ortaya çıkar (Özdemir-a, 2010:8). Mekânsal yenileme, kentler arasında rekabette bir avantaj olmaktan çıkar. Tarihi ve kültürel miras ile ekonomik gelişme arasındaki bağın önemi anlaşılır, “koruma” kavramı öne çıkar (Karadağ, 2008). Kentlerin tarihi kimlikleri ve bunun izlerini taşıyan mekanlar önem kazanır.

2000’lerde endüstri mirasını dönüştürme kavramının içeriği ve etkisi genişler, Bugünkü anlamını kazanır. Bu dönemde başta kent insanı olmak üzere, herşey dönüşüm kapsamına girmiştir. Kent insanı; kent mekânı, kent kültürü, kent yaşamı ile birlikte yeniden yapılandırılır. “Bütünleşik Dönüşüm” diye adlandırılan yaklaşımla, ekonomik, toplumsal, çevresel faktörlere dayalı, “sürdürülebilir kent”ler gelişimin aracı olarak görülür. Sadece, fiziksel mekân düzenlenmemekte, aynı zamanda halkın katılımı sağlanıp, kentin yeniden canlandırılması ve “kentte kimlik” kazandırmak hedeflenmektedir. Kentsel kimlikler tanımlanırken, kentlerin geçmişi ve bunların mimari izleri, yani kentin varolan kimliğini koruması büyük önem taşır. Kentsel sürdürülebilir en önemli unsurdur, bunu sağlamak için gelecekle bağları kurulurken, kentlerin geçmişle ilgili bağları da canlandırılmaktadır. Dönüşüm günün koşullarına göre düzenlenirken, tarihi yapılara hassasiyet ön plana çıkar.

2.3 Endüstri Mirası Dönüştürme Yöntemleri

a) Yenileme: En radikal dönüşüm yaklaşımıdır. Temel anlayış eskiyi tamamen yıkıp, farklı işlev için yeniden inşa etmek, mekânı arsa olarak değerlendirmektir. Rantı değeri, yaşam kalitesi düşmüş, riskli hale gelmiş alanlara yeni imar hakları verilerek, rant ve yaşam kalitesini yükseltir. Yönetem, Türkiye’de tercih edilmektedir. Arsalar, spekülatif amaçlı el değiştirmektedir. Özel girişimci için cazip, karlı bir metottur.

b) Sağlıklaştırma: Yıpranan, işlevlerini yerine getiremeyen, alt yapısı yetersiz, ancak özgün niteliğini kaybetmemiş çevrenin iyileştirilip, tekrar sağlıklı ve değerli hale getirilmesi, yapıların korunup restore edilmesidir. Hizmet sunmak için sağlıklaştırma, gelir için yenileme tercih edilir.

c) Koruma: Tarihi, mimari, kültürel değer taşıyan, işlevlerini yerine getirebilen bölgelerin korunması yaklaşımıdır. Bu yöntemle tarihi ve mimari mirası değerlendirmek üzere; yeni yapılanma koşulları saptanır,

yapılar güçlendirilir, restorasyon çalışmaları yapılır, alt yapı eksikleri giderilir, açık alanlar düzenlenir, çevre standartları yükseltilir, alana/ bölgeye farklı işlevler verilir.

d) Soylulaştırma: Toplumun geçmiş sosyal, ekonomik koşulları, kültür değerlerini yansıtan fiziksel yapının, günün değişen koşulları altında yok olmasına engel olma, bu yapının çağdaş gelişmelerle bütünleştirilerek yaşatılmasıdır. Soylulaştırma da dönüşüm geçiren alanın kullanıcıları değişir, daha üst gelir düzeyi alana yerleşmektedir. Böylece; alanın kimliği değişir,yeni kullanıcı ile bakım, çevresel nitelik ve yaşam kalitesinin yükseltilir, ancak yöntem sosyal soruları beraber getirmektedir. Yeni kullanıcı eski kullanıcı birlikte bölgede yaşasa da, eski kullanıcılar farklı bölgeye taşınsa da hukuki ve sosyal sorunlar yaşanmaktadır.

İki yollu vardır: 1. Tarihi alanlara, yeni işlev kazandırmak; 2. Tarihi alanda yaşayan kitleyi değiştirip ekonomik yaşanabilirlik sağlamak.

e) Bütünleştirme: Mekânın fiziki, ekonomik, toplumsal, çevresel boyutlarına ek dönüşümün; yasal, kurumsal, örgütlenme, süreçlerini bütünleşik ele alan yaklaşımdır. Çok aktörlü ve sektörlü dönüşüm süreçleri kabul görür. Yöntemde alanın sakinleri bölgede kalır, dönüşüme katkıda bulunur. STK güçlenir, ortaklıklar etkin olur. Yapılaşmaya dokunmadan, bölgeye yeni binaların yapılması yöntemi ile kent kimliği korunurken, mevcut binaların yanına yeni binaların katılımıyla zengin bir çevre oluşturulur.

3 Toronto - Distillery District Dönüşüm Uygulaması

3.1 Alanın Tanıtımı

Ontario Eyaletinin başkenti Toronto, Kanada'nın en büyük kentidir. Kentin, nüfusu yaklaşık 6 milyondur (wikipedia.org, 2013). Dünya kenti Toronto, Ülkenin ekonomik merkezidir. Kent bir kültür, sanat, eğitim, turizm merkezidir. Kent aynı zamanda ulaşım, haberleşme, bilgi teknolojileri ve tıbbi alanlarında oldukça gelişmiştir. Başta film festivali olmak üzere, dünyanın önde gelen sanat festivallerine ev sahipliği yapar. Güvenli olması, temiz bir çevreye sahip olması, iş bulma olanakları ve üst düzey yaşam standartları ile her yöreden göç alır. 2012'da dünyanın "en yaşanılabilir" dördüncü kenti seçilmiştir.⁴ Kentinin bu özellikleri kazanımında, zenginleşmesinde ve fiziki formunun gelişiminde, Distillery District (Damıtımevi Bölgesi) büyük rol oynamıştır.

Distillery, Toronto Kent Merkezi'nin doğusunda yer alan, olağanüstü mimarisi ile eşsiz bir endüstri yerleşimidir. 1832 yılında kurulan sanayi sitesi, inişli çıkışlı gelişim süreci geçirmiş, yel değirmeni ile başlanan iş, dünyanın en büyük içki üretim merkezine dönüşmüştür. Toronto'nun kuruluşuna ve gelişimine yön vermiştir. Uzun bir dönem, çeşitli şekilde ve ölçekte Kenti hatta Ülkeyi etkilemiştir. Bir dönem çöküntü bölgesi olan Alan, 2003'de yeniden canlandırılarak, Kanada'nın önde gelen turizm merkezlerinden biri haline gelmiştir.

3.2 Tarihsel Gelişim

1830 da İrlanda'dan Kanada'ya Göç eden genç Worts, Ontario Körfezi kenarında eniştesi Gooderham'la birlikte yel değirmeni inşa ederek, öğütme işine başlar. (G&W) ortaklığı kurulur. (Careless,1984) Toronto küçük bir yerleşimdir, körfez kıyısı boştur (Goad,1890). İnsanlar kuzeyde çiftliklerde yaşamaktadır. İlk olarak değirmeni kentte bağlayan, zamanla kentin en önemli caddesi olan toprak yol açılır- Değirmen Önü Caddesi. Öğütme süreci sonucu oluşan atıkları değerlendirmek üzere sığır besleme işi başlatılır (Shuttleworth, 1924). Değirmenin etrafı, ahırlar, süt ve et tesisleri ile dolar. Çiftlik çalışanlarının evleri Körfez kenarında yerleşim yeri oluşturur. Değirmen, kentin sınırını belirlemiştir. Kentin Güney sınırı için "Yel Değirmeni Hattı" tabiri kullanılır (Boulton, 1858).

1840'da hasat artışı hat safhadadır, artığı alkole dönüştürüp, satmaya karar verilir. İçki işi tutar, değirmenin önüne içki satış yeri ve pub eklenir. Mekân, Kentin en popüler yeri haline gelir. G & W Kentin en önde gelen Şirkettir. Şirket, Toronto'ya en fazla katkısı olan kurum ilan eder (Distillery Heritage Website). G & W viskide başarıdır, Kanada'nın yerel viskisi haline gelir. G&W, Ülkenin vergi rekortmeni olur (G&W Heritage Plan Report,1994:4). 1846 İşletmenin önüne İskele yapılır, Liman kentlerine satış başlar. 1850 İngiliz İmparatorluğu'nun en büyük içki üreticisi ve satıcısıdır (G&W Heritage Plan Report,1994:4). Üretim artınca yeni damıtım evi gerekir. Alkol yanıcı bir malzemedir. Alandaki binalar ahşap yapılmıştır. Dayanıklı yapılar gereklidir. İrlandalı, mimar David Roberts Sr. yeni Damıtım evini kireçtaşından tasarlar. Distillery inşaatı, 1859 başlar, 1861 hizmette açılır (Armstrong,1869). Binaya yapı malzemelerinin taşınabilmesi için Distillery'in önündeki iskele büyütülür. Gemilerle milyonlarca galon içki taşınmaktadır. 1856 Kentte Grand Trunk Demiryolu gelir, uzatma hattı Distillery'den geçer. Muazzam genişleme getirir. Kıta Ülkelerine Montreal, Halifax, New York, Rio, Buenos Aires, Güney Amerika'ya satış yapılmaktadır.

1870 G & W dünyanın en büyük içki üreticisidir. Tüm alkol türleri üretilmekte, konserve ve süt tesisleri devam etmektedir. 1886 Kraliçe Victoria madalya ile ödüllendirir (G&W Heritage Plan Report,1994:5). 1885 alkollü iki yıl bekletme Yasası çıkar (G&W Heritage Plan Report, 1994:4). Depolama acil mesele haline gelir. Roberts ardına malt ve fiçilama kompleks, saf alkol kompleks, tank, varil, raf evleri inşa eder. Distillery birçok sokağı olan büyük bir komplekse dönüşmüştür. Binaların karakteri taş Distillery'den farklıdır, Viktorian Tarzı kırmızı tuğladandır. Robert'in ölümünden sonra oğlu Roberts Jr işi devralır. Asıl büyüme onun döneminde yaşanır. Alana inşa edilen son Viktorya Bina (1895) Yangın Pompa Binası olur. Binaların tarzı; fonksiyonel, büyük, pahalı hoş

tezatları ve uyumu sergiler. İnce detaylı, yeni kırmızı tuğla binalar, yeni üretim süreçlerini, gelişen teknolojiyi ve işlemleri yansıtır. Zamanla, binalar hem fiziksel, hem de fonksiyonel olarak bazı değişikliklere uğrar ancak, mimari bütünlük ve inceliği korunmuştur. Kent İşletmenin etrafında gelişir. Kentin önemli binaları idari ve ticari yapıları, bu bölgede yer seçer. Mimari tarz olarak Site, Kentin diğer binalarını etkilemiş Viktorian Mimari kentte hakim olmuştur.

İki olay şirketin sonunu getirir. Dünya Savaşları (I. 1914-1918 ve II. 1939-1945) ve İçki Yasağı (1916- 1920). I. Dünya Savaşında üretim, patlayıcı bileşenleri aseton ve keton üretimine dönüştürülür. İngiliz Hükümetine üretim yapılır. İşletme ekonomik olarak sarsılmasa da, pazar kaybedilmektedir. Asıl değişim İçki Yasağı ile gelir, üretimi durma noktasına gelir. Şirket bir daha eski konumuna dönemez, tekrar, tekrar satılır. 1930 antifriz üretimi başlar. Tek kullanımlık antifriz üretilir. Dünyanın en büyük antifriz üreticisidir. 1934'de Toronto da bardakta içki izne bağlanır, bu İşletme için yeni bir darbedir. Yavaş yavaş, içki üretim kesilir. Rom ve endüstriyel alkoller ana ürün haline alır. 1990'de 158 yıl sürekli üretim yapan Distillery'de üretime sona verilir, Alan tamamen kapatılır (Lakey,1990:A2). Alan artık, kent halkı tarafından tercih edilen bir bölge değildir. Kentin merkezi yer değiştirmiş, önemli yapılar batıya kaymıştır. Mimari tarz farklı anlayışların etkisi altına girmiştir. Distillery, yeni bina eklenmez, olanlar işlev değişimine göre tadil edilir. Tamamen kapanıca, yıkıntı haline gelir. Alan tarihi sit bölgesi olarak tescil edilir.

90'larda Hollywood, Distillery keşfeder. Distillery, Kanada birinci, dünyada Hollywood'dan sonra ikinci büyük film setidir (Goddard, 2002:10). Richard Gere, Meg Ryan, Russell Crowe gibi ikonların rol aldığı, Oskarlı büyük bütçeli yapımlara fon olur. Three Men and a Baby, The Hurricane, X-Men, Dracula, Don't Say a Word, Chicago, Cinderella Man, Alanda çevrilen baş yapıtlardan bazılarıdır (Distillery District, 2006). Film sektörünün mekânı kullanması binaların yıpranmasını bir süre engellemiştir. Kentin sinema sektörü ile birlikte anılmasına neden olmuş, dünyanın önde gelen festivalinin Toronto film festivali, nüvesi atılmıştır. Sinema sektörü birçok sanatçının kentte gelmesini sağlamıştır. Kentin kültür ve sanat açısından gelişimine ivme kazandırmış, bu kentsel mekân kullanımına yansımıştır (Goddard, 2002:10). Kentte Hollywood yıldızlarının akın etmesi, uzun dönem kentte kalmaları, onların yaşamlarına uygun standartlarda yerleşim yerlerinin ve yaşam alanlarının oluşmasına, lüks-kule evlerin, otellerin yapılmasına neden olmuştur.

3.3 Distillery District Dönüşüm Uygulaması

2000'li yıllarda Distillery tekrar unutulur. Victoria Binaları harap olmaktadır. Muhteşem, sanayi sitesinin geleceği hakkında endişeler vardır. Victoria kumaş üretimi yapılması gibi alanın kullanımı ve canlandırılmasına yönelik çeşitli öneriler geliştirilir. Film platosu olarak kullanım, Distillery gündeme getirmiş, pek çok kişi izledikleri filmin mekânlarını görmek arzusu ile Alanı ziyaret etmeye başlar. Yeni sahipleri (Dundee Realty Corporation) Alanın, sanat ve kültür merkezi olarak değerlendirilmesi kararını alır. Amaç; kentten gurur duyacağı, insanlarda tutku oluşturacak bir yer sağlamak; dinamik, romantik, rahatlatıcı atmosferleri birleştirmektir. Projenin öngörüsü; yaratıcı beyinleri (sanatçı, esnaf, girişimci, işadamı) bir araya, birbirlerine ilham verebilir hale getirmektir. (McClelland, 2005: 20-25).

2003 açılan Distillery için yeni bir dönem başlar. 13 dönümlük bir yerleşimde, 47 bina restore edilir, 10 sokak ve bir meydan yaya alanı olarak düzenlenir. Distillery, kentnin en seçkin mahallelerinden biri, Ontario'nun en canlı turistik alanına dönüşmüştür. Tarihi merkez, bugün Kanada'nın önde gelen sanat, kültür, eğlence hedefi olarak kabul edilir. Hareketli kent çekirdeğinin bir parçası olsa da, farklı karakteri ile kent merkezinin karmaşasından korunmuş; zamanda geriye gidilen, geçmiş yaşam deneyimlerinin yansıtıldığı bir mahalleye olmuştur. Alanda, konut kullanımına yer verilmemiştir. Tiyatrolar, sanat galerileri, dans salonları, modern mobilya ve tasarım atölyeleri, moda tasarımcıları, butikler, mücevher - takı mağazaları, dünya standartlarında hamur işleri, kafeler, ödüllü restoranlar, mikro bira fabrikası vd. Alanda yer almaktadır. Festivallere ve pek çok sanatsal, kültürel etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır.

Bütünlük bir anlayışla ele alınmıştır. Alanın mimari tarzı; eski ve yeni birleşimi, 19. yy malzemeleri, kalas, taş, tuğla ile günümüz malzemeleri, yeşil teknolojilerin karışımıdır. Victorian Mimarisi ve bugünün tasarım anlayışı uyumlaştırılmıştır. Yeni gelişimin, Distillery yakın çevresinin şekillenmesine etkisi hızlı ve büyük olmuştur. Alanın çekim gücünün artması, - günümüz dünya düzeni - maksimum kazanç sağlama dürtüsü ile çevresinde toprak değerinin artmasına, alan içinde ve bölgede rant artışına neden olmuştur. Konut yatırımcıları için eşsiz bir fırsat doğurmuştur. Alanın çevredeki çok az kalan araziler üzerinde büyük talep oluşturulmuş, çok uluslu büyük firmalar konut üretimine başlamıştır. Tarihi Distillery Bölgesinin çevresi yeni inşaatlarla dolmuştur. Distillery yakınlık avantajı olarak kullanılmaktadır. Ona, bitişik yeni konut alanları, onun parçası olarak lanse edilmektedir. Kondos sakinlerini ticari ve rekreatif alan gereksinimini Distillery sağlayacaktır.

3.4 Örneğin Değerlendirilmesi

G&W, endüstri mirasının gelecek kuşaklara aktarılması için öneri geliştirmede yararlı olabilecek en güzel örneklerden biridir. G&W Kentin ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimini etkilemiş, kenttin gelişiminde, makro formunun şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Değirmen olarak kurulduğu zaman, Toronto tarım kentidir, sanayi sitesine dönüşmüş, dönemin en büyük endüstri yerleşimi olmuştur. Bu dönemde Toronto, endüstri kenti olarak anılmıştır. Film platosuna dönüşmesi, Toronto'nun bu alanda dünyasının önde gelen kenti olmasını

sağlamıştır. Bu gün Kent, önemli bir turizm merkezidir. Kentin böyle tanınmasında da Distilery'in büyük payı vardır. Her işlevde dünyanın en iyisi olmayı başarabilmiştir. Etkileyici, pahalı bir yapı tarzı geliştirilmiş, Viktorian Tarzının en önemli örnekleri verilmiş, Dönemin mimari ekolünün önde gelen temsilcisi olmuş, kent ve ülke mimari tarzını etkilemiştir. Koruma altındaki Alan bugün tamamen kültür- sanat ve turizme ayrılmıştır. Çevresinde topraklar üzerinde yarattığı artı değerle, küresel sermayeyi bölgeye çekmiş, kentin şekillenmesinde yeniden rol oynamaya başlamıştır. Çevresi spekülasyon baskı altında olsa da, Alanı korumak başarılıdır. Pek çok örnekte olduğu gibi, işlevini yitirdikten sonra mimari yapı varlığından vazgeçilerek, toprak üzerinden kaba bir rant peşine düşülmemiş, amaç bu ise yapı stoku korunarak da, tarihi bir yerleşmenin kazanç temin edilebilen bir yere dönüşebileceği örneklenmiştir.

4 Türkiye'de Endüstri Mirasının Durum

Osmanlı'da endüstri girişimi en yoğun, başkent İstanbul ve çevresinde gelişmiştir. 1830-40'larda, son teknolojiyi ithal edilerek, ordu ve sarayın gereksinimlerini karşılamak üzere fabrikalar kurulmuştur (Clark, 1992). 1850'de kent endüstri merkezidir. Fabrikalarının dörtte üçü 1880'lerde kurulmuştur (Pamuk, 1997). 20. yy başı İstanbul'da 256 adet fabrika vardır. Günümüze (2005) sadece 43'ü ulaşabilmiştir. (Ökçün, 1997). Ülkemizin teknoloji tarihinin önemli bileşeni ve kentlerin fiziksel gelişiminde etkin rol alan işletmelerin önemli kısmı, 1980 kadar tam kapasiteyle işletilmiş, bu tarihten sonra işlevini yitirmiş, kapatılmış, çoğu çeşitli nedenlerle yıkılmıştır (Özdemir –b, 2009:73) Pek çok sanayi tesisi 1990 yıllarda, hammadde üretiminin desteklenmemesi, üretimin az çeşitle ve yetersiz düzeyde yapılması, yerli mal kullanımını teşvik eden girişimlerde bulunulmaması vb nedenler, terk edilmiş, ekonomik, fiziksel, sosyal çöküntü bölgesi konumuna gelmiştir. Az sayıda kalan yapı ve tesislerimiz mimari, tarihi ve teknolojik miras olarak koruma altına alınmayı beklemektedir. Çoğunun belgelenmesi dahi yapılmamıştır (Özdemir –b, 2009:77).

Günümüzde, Cumhuriyet Dönemi kamu endüstri yapıları da işlevini ve kullanım yoğunluğunu kaybetmiştir. Özelleştirmelerle tamamen veya parçalanarak satılan tesislerin, satın alınma nedeni, üzerinde yer aldıkları arsalar olmuştur. Zamanla kentlerin içinde kalan bu büyük alanların, arsa değerlerinin artması, tesislerin korunmasını imkansız kılmaktadır. Endüstri yapılarının yıkılmadan, yeni kullanımlar için dönüştürülmesi, yeni yapı inşa etmeye oranla daha ekonomik olsa da, korunmaya değer tesisler, yatırımcılar için çekici özellik taşıyan, kentin rant değeri yüksek alanlarında yer almaktadır (Akitera, 2005). Yeniden işlevlendirmede de rant ön plana çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm, başlangıçta büyük maliyet gerektirebilir. (etüdüler projeler restorasyon çalışmaları) Ancak, Distilery örneğinde olduğu gibi başarılı dönüşümle, bu maliyet geri kazanılmakta, alan içinde ve çevresinde iş olanakları artmakta, ekonomik ve sosyal katkı sağlanmaktadır.

5 Öneriler

Öncelikle, Endüstriyel dönemler ve gelişmeler (Sanayi Devriminde olduğu gibi) sadece teknolojik bir devrim değil, aynı zamanda insanların düşünce ve yaşam biçimini değiştiren, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla çevresel etki yaratan dönüşümlerdir. Bu nedenle endüstri mirasını koruma çalışmalarında, teknik miras sosyal çevreleri ile birlikte ele alınmaktadır. Endüstri siteleri kent ile ilişkilendirilmelidir.

Endüstri mirası sitelerinin yeniden işlevlendirilmesi için, bölge ihtiyacı araştırılmalı. Uygun işlev seçimi, geri dönülebilir değişiklikler, teknik donatının yerinde sunumu, endüstri yapıların mekân ve strüktür niteliklerinin değerlendirilmesi başarılı uygulamalara olanak sağlar.

Tarihi fabrikalar bilinçsiz onarım veya gelişigüzel yeniden işlevlendirme ile de tahrip olmaktadır. Yeniden kullanım projelerinde, yapının sadece cepheleri dikkate alınmakta, içi boş kabul dilmektedir. Oysa asıl amaç bu tesislerin kendilerine özgü niteliklerini korumaktır. Uygulamalar konunun uzmanları tarafından yapılmalı, bilimsel bir yol izlenmelidir. Bu gereklilik üzerine, 1950'lerde endüstri mirasını inceleyen "endüstri arkeolojisi", mimarlık tarihi, teknoloji tarihi, arkeoloji, koruma boyutlarını birlikte ele alan bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır.

Başarılı bir uygulama ve kullanım için, güç birliği şarttır. Bu amaçla halkın, üniversitelerin, yetkili yerel ve merkezi kurumların, ilgili kişi ve kuruluşların ortak çalışması sağlanmalıdır. Diğer yandan kullanıcıların koruma, planlama ve uygulama sürecine katılması, endüstri mirasının geleceğini garanti altına alabilir. Ülke teknoloji tarihinin önemli bir bileşeni olan ve kentlerimizin fiziksel gelişiminde etkin rol alan endüstri mirası gelecek kuşaklara aktarılmalı, endüstri tesisleri için korumaya dayalı dönüşümler ivedilikle yapılmalıdır.

Kaynakça

- Armstrong, W., 1869. "Gooderham and Worts Windmill," <http://www.distilleryheritage.com>; 2.8. 2012.
- Boulton, W.S., 1858. Plan of Toronto, John Ellis, Toronto.
- Careless, J.M.S., 1984. Toronto to 1918: An Illustrated History, James Lorimer & Company, Toronto
- Clark, E., 1992. Osmanlı Sanayi Devrimi, Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Yeni Araştırmalar, Yeni Görüşler, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 37-52.

- Distillery District 2006. "Hollywood North," www.thedistillerydistrict.com; 14.6.2008.
- Distillery Magazine 2004. The Distillery Historic District. Premiere Issue. Markham: Media Diversified Inc.
- Distillery Heritage Website. <http://www.distilleryheritage.com>
- Dündar, Ş.G. 2010. Kentsel Gerileme'den Kentsel Rönesans'a Dönüşüm: Newcastle Upon Tyne, İngiltere, Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama, Nobel Yayınevi, Ankara
- Fisher, K. 1995. Planning for the Built Heritage: The G & W Redevelopment, Toronto, Ontario. Master Thesis, University of Waterloo.
- Goad, C.E. 1890. "Atlas of the City of Toronto and Vicinity", <http://www.distilleryheritage.com>.
- Goddard, P. 2002. "From distillery to film set to art market," Toronto Star, 10 Augustos, p.H10.
- Gooderham & Worts Heritage Plan Report No. 4, March 1994
- Göksu, F. 2004. "Kent Planlamada Yenilikçi Uygulama Araçları", <http://www.kentsyenileme.org>.
- Karadağ, D. 2008. "Kentsel Dönüşümün Tarihi" (www.v3.arkiterara.com-28.02.2012)
- Köktürk, E., 2007. "Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Almanya Deneyimi", 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara
- Lakey, J. 1990. "158-year-old distillery is running out of spirits," Toronto Star, 25 Augustos, p. A2.
- Lewington, J. 2002. "Historic past, an important future: the new owners of G & W" Globe and Mail, Ocak
- McClelland, M., 2005. "Learning from the Distillery District," The Canadian Architect, v. 50 (2), pp. 20-25.
- Niksahıoğlu, A. 2007. Kültür Eksenli Kentsel Dönüşüm: İTÜ YL Tezi (www.tez2.yok.gov.tr-11.06.2012)
- Otto, S.A. 1994. "Inventory of Archival Sources," G& W Heritage Plan Report No. 4, Toronto.
- Ökçün, G., 1997. Osmanlı Sanayii, 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistiki, Ankara.
- <http://www.arkitera.com/haberler/31.10.2005> <http://www.ERIH.de,2005>.
- Özdemir- a, D., 2010. Kentsel Dönüşüm Olgusunun Süreç İçinde Değişen Anlamları, Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama, Nobel Yayınevi, Ankara
- Özdemir -b, N., 2009, "Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi", Millî Folklor, Yıl 21, Sayı 84, ss:73-86.
- Özden, P.P. 2008. Kentsel Yenileme, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara
- Pamuk, Ş., 1997. 100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914, İstanbul.
- Scadding, H, 1966. Toronto of Old, Oxford University Press. Toronto.
- Shuttleworth, E.B. 1924. "The Windmill and its Times: Toronto", <http://www.distilleryheritage.com>.
- Şen B. 2006. "Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri: İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması", Planlama Dergisi, Ankara, S: 2006/2
- Şişman A., Kibaroğlu, D. 2009. "Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları", 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara
- Wikipedia, 2013. "Toronto" <http://tr.wikipedia.org>.
- Yavuzçehre, P.-Torlak, S.E. 2006. "Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği", SDÜ SBE Dergisi, S: 4
- Yıldırım, A.E. 2006. "Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm", Planlama Dergisi, S: 2006/2 Ankara.
- Yiğitcan, T. 2001. "Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci", Planlama Dergisi, S:2001/4 Ankara.